

# Norsk som en del av et flerspråklig familierepertoar i en trespråklig familie

*Ragni Vik Johnsen*

UiT Norges arktiske universitet

## Sammendrag

Denne artikkelen tar i bruk analysemetoder fra interaksjonell sosiolingvistikk for å studere hvordan en trespråklig familie innlemmer norsk i familiens flerspråklige repertoar, og hvordan norsk brukes som en ressurs for å konstruere familien som et sosialt fellesskap. Dataene ble samlet inn som en del av et større prosjekt om flerspråklige ungdommer og familier, og i denne artikkelen analyserer jeg egenopptak (cirka 10 timer) fra en trespråklig familie. Fokusfamilien består av to foreldre og fem barn mellom 3 og 18 år, som har flyttet til en nordnorsk by fra et land i Mellom-Amerika og bruker engelsk, spansk og norsk i dagliglivet. Ved hjelp av nære tur-for-tur-analyser av familieinteraksjon ser jeg på hvordan familiemedlemmene bruker flerspråklige ressurser, og da særlig trekk fra norsk, for å forhandle om sosiale posisjoneringer og for å konstruere familien som en sosial arena. Analysene viser at barna i familien ofte posisjoneres som norskekspert av foreldrene, og at foreldrene posisjoneres seg selv som innlærere. Analysene viser også hvordan norsk tas i bruk i språklige praksiser i familien, og at enkelte familiemedlemmer fungerer som «katalysatorer» for bruk av norsk. Artikkelen viser altså hvordan denne flerspråklige familien tar i bruk alle sine språklige ressurser i hverdagslige aktiviteter som fellesmåltider.

Nøkkelord: *flerspråklige familier, språklig sosialisering, interaksjonell sosiolingvistikk*

## Introduksjon

Mange familier i Norge i dag bruker flere språk hjemme med familien og lever såkalte transnasjonale liv, som vil si at de har tilhørigheter og sosiale relasjoner som strekker seg over landegrensene (Lanza, 2021). I denne artikkelen undersøker jeg språklig interaksjon i en transnasjonal familie hvor de fleste familiemedlemmene har spansk og engelsk som sine førstespråk, og spør: Hvordan tar ulike familiemedlemmer i bruk norsk i sosiale samhandlinger, og hvordan bruker de sine språklige repertoarer for å konstruere familien som et sosialt fellesskap?

Flerspråklige familiers språkvalg er med jevne mellomrom gjenstand for politisk debatt. I 2019 uttrykte blant annet daværende arbeiderpartipolitiker i Oslo, Jan Bøhler, til Dagbladet at et av de primære tiltakene mot «ghettofisering» av heterogene bydeler i Oslo burde være at «norsk er det naturlige felles språket i dagligtalen i skolegården, i nærmiljøet, i familien, på lekeplassen og fotballbanen» (Bøhler, 2019). Det liberale, innvandringskritiske partiet FrP har også foreslått å kutte barnetrygden til familier der barna ikke består en språktest (Sarmadawy & Lien, 2017). Disse forslagene hviler på en antakelse om at familier med annen bakgrunn enn norsk enten ikke bruker norsk hjemme, eller ikke bruker norsk *nok*, og dermed også en oppfatning av familien som et språklig fellesskap hvor norsk ikke har en plass. Slike diskurser kan stå i fare for å reprodusere en rekke negative syn på flerspråklige individer, som for eksempel at de er uvillige til å lære majoritetsspråket norsk. Videre kan også slike diskurser reprodusere en forestilling om familier som «dobbeltspråklige» (se f.eks. Ag & Jørgensen, 2013), altså at de har kompetanse i ett språk de bruker hjemme, og (i beste fall) et annet som de bruker utenfor hjemmet. Fra forskning på barn og unges språklige kompetanser vet vi imidlertid at unge har stor interesse for å lære språk og bruker en rekke ulike språk i hverdagen (inkludert norsk) både hjemme og med venner (Svendsen, Ryen & Ims, 2020). I tillegg kan forskning som belyser faktisk språkbruk, også nyansere og utfordre slike forestillinger.

I denne artikkelen undersøker jeg hvordan en familie bruker alle sine språklige ressurser, men med særlig vekt på rollen til norsk, i sosial samhandling for å strukturere familielivet, og jeg ser på de flerspråklige praksisene i familien som en måte å konstruere familien som et sosialt fellesskap på. Samtidig ønsker jeg å undersøke hvordan norsk blir en

del av familiens flerspråklige repertoar, og artikkelen bidrar på den måten til andrespråksforskninga ved å se på hvordan én flerspråklig familie inkluderer og tar i bruk norsk i familieinteraksjon. Studien bygger dermed ut kunnskapsgrunnlaget om norsk som andrespråk ved å vise fram sider ved familien som språklæringsarena og ved å vise hvordan interaksjonelle analysemetoder kan bidra til å forstå hvordan (flerspråklige) familier konstrueres som et sosialt fellesskap.

### **Tidligere forskning på språkvalg og språkforhandlinger i flerspråklige familier**

Noe som kan sies å skille enspråklige familier fra flerspråklige, transnasjonale familier, er at språklige ressurser og kompetanser i flerspråklige familier kan være ujevnt fordelt mellom foreldre- og barnegenerasjonen, noe som i sin tur har innvirkning på språklige praksiser og språklige preferanser i familier. De siste ti–femten årene har det vært stor internasjonal forskningsinteresse for språklige praksiser, språkvalg og ideologier i flerspråklige familier (se oversikt i bl.a. Lanza & Lomeu Gomes, 2020). Mange av disse studiene er opptatt av dynamikker mellom majoritets- og minoritetsspråk i flerspråklige samfunn og av hvordan og hvorvidt familier bevarer språk: altså om arvespråk overføres mellom generasjonene. Studier på dette feltet har blant annet pekt på hvordan forhandlinger om språk i flerspråklige familier inngår i et komplekst samspill mellom familieinterne og familieeksterne språklige ideologier og strategier, som for eksempel foreldres språklæringsstrategier, språkpolitiske føringer i skole og samfunn og språklige ideologier i majoritetssamfunnet (se f.eks. Curdt-Christiansen, 2016; Lomeu Gomes, 2020).

Studier av rollen til norsk i flerspråklige familier i Norge har vist at ulike familiemedlemmer og ulike familier har svært ulike oppfatninger om hvilken posisjon norsk skal ha i familien eller for de enkelte familiemedlemmene. Obojska (2019a) viser for eksempel hvordan en far med polsk bakgrunn uttrykker at han ønsker å dra nytte av barnas kompetanse i norsk for å bli bedre i norsk sely, men møter motstand fra ett av barna i et familieintervju. Lexander (2020) studerer norsk som digitalt samhandlingsspråk i norsk-senegalesiske familier. Hun argumenterer for at familienes utforskende bruk av norsk i skrift støtter

opp om at norsk er det bærende samfunnspråket som gir sosial, kulturell og økonomisk kapital. Samtidig skaper disse skriftpraksisene en felles familieidentitet som innlærere. Lignende observasjoner gjør også Obojska og Purkarthofer (2018) i familier med polsk og tysk opphav. Enkelte familiemedlemmer opplevde norsk som en mulighet og «redning» fordi det åpnet dører til arbeidsmarkedet. I Purkarthofer og Steiens (2019) studie av familier med bakgrunn fra Den demokratiske republikken Kongo og Tyskland rapporterte foreldre at barna tar med seg norsk hjem, og at enkelte foreldre ser på norsk som ei hindring for barnas utvikling i foreldrenes morsmål.

Det at familiemedlemmer har ulike språklige kompetanser, kan også skape ujevne maktforhold mellom familiemedlemmene, hvor språklige kompetanser kan utnyttes for å forhandle om eller snu om på sosiale hierarkier i familien. I Johnsen (2020) viser jeg for eksempel hvordan ungdommer i flerspråklige familier kan utnytte forestillinger om hvem som er språklige eksperter og noviser, for å erte andre familiemedlemmer, for å uttrykke tilhørighet eller for å utfordre aldershierarkier i familien. Språklige og sosiale normer er med andre ord tett forbundet. I noen tilfeller kan for eksempel ei ujevn fordeling av språklige ressurser bety at foreldre og barn har ulike oppfatninger om språklige og sosiolingvistiske normer innenfor familien. Både Higgins (2019) og Canagarajah (2019) viser at yngre generasjoner kan ha et pragmatisk syn på hva språk er. De trekker fram at for yngre generasjoner kan *transspråking*, altså å blande språklige trekk fra minoritetsspråk som snakkes i familien og majoritetsspråket i samfunnet, bli oppfattet som en måte å bevare minoritetsspråk på, og som en måte å uttrykke bestemte språklige identiteter på.

Denne studien kan posisjoneres innenfor den sosiokulturelle andrespråkslingvistikken, et tverrfaglig felt som ser på «forholdet mellom språk, andrespråklæring, kultur og samfunn» (Svendsen, 2018, s. 81), og nærmere bestemt *interaksjonell*, sosiokulturell andrespråkslingvistikk. Det finnes relativt få studier i andrespråksforskningen i Norge som ser på flerspråklige familier ut fra et språklig sosialiseringsperspektiv, eller som tar i bruk interaksjonelle analysemetoder (se bl.a. oversikt i Opsahl & Aarsæther, 2015). Dette kan ha sammenheng med at andrespråksforskningen i Norge springer ut fra en didaktisk tradisjon, hvor kognitive perspektiver på andrespråklæring og språklæring i formelle kontekster har dominert (Golden, Kulbrandstad & Tenfjord, 2007). Noen

få har likevel sett på interaksjon i familien: Sickinghe (2005) undersøker ett barns språklige og metaspråklige utvikling og trespråklige tilegnelse ved å se på samtalereparasjoner i familieinteraksjon. Schuff (2006) studerer hvordan ett flerspråklig barn bruker flere språk, og hvordan det opplever sin egen flerspråklighet. Lanza (1997) dokumenterer hvordan barn kodeveksler i samtaler med foreldre, samt hvordan foreldre tar i bruk strategier for å fremme flerspråklig utvikling hos barn, og hvordan barnet responderer på disse. Andre skandinaviske, interaksjonelle studier av flerspråklige familier har undersøkt blant annet barns språklige aktørskap og praksiser (Dorich, 2017) og språklige ideologier og digitale språkpraksiser blant ungdommer med polsk bakgrunn i Norge (Obojska, 2019b). Dorich (2017) undersøker barns språklige aktørskap i en norsk-ecuadoriansk familie og ser særlig på hvordan barn kan påvirke foreldrenes språklige strategier. En del studier har brukt språklig sosialiseringsteori og sett på hvordan familien og familieroller konstrueres som sosiale fellesskaper gjennom felles aktiviteter og språklige praksiser (Ag, 2016; Tulviste, Mizera, De Geer & Tryggvason, 2002). Ag (2016) undersøkte autoritetsforhandlinger i familieinteraksjon og viser blant annet at barns ekspertise i majoritetsspråket dansk gir dem en posisjon til å korrigere og rette foreldrenes danske uttale. Hun legger også vekt på at måten etniske, lingvistiske og religiøse minoritetsfamilier forhandler om autoritetsposisjoner på, er like mangfoldige som hvordan familier som tilhører etniske og språklige majoriteter, forhandler om de samme verdiene og posisjonene på.

Denne artikkelen bidrar til den norske andrespråksforskninga ved å belyse hvordan språklæring skjer i uformelle kontekster (som i familien) gjennom sosial samhandling, og ved å vise hvordan interaksjonelle tilnærminger kan bidra til å forstå hvordan sosiale relasjoner skapes og vedlikeholdes gjennom språk.

## **Teoretisk rammeverk**

### *Flerspråklig sosialisering som gjensidig prosess*

I denne artikkelen trekker jeg veksler på språklig sosialiseringsteori for å forstå hvordan flerspråklige familier tar i bruk helheten av sine språklige repertoarer i hverdagslivet som familie, og hvordan språklige ressurser brukes for å konstruere identiteter. Språklig sosialisering defineres

av Schieffelin og Ochs (1986) som minst to parallelle prosesser hvor barn sosialiseres *gjennom* språk og samtidig til å *bruke* språk. Språklig sosialiseringstudier forsøker altså å forstå hvordan mennesker tilegner seg språklig og kulturell kunnskap samtidig. Dette er kunnskap som gjør dem til kompetente medlemmer av sosiale fellesskap med andre barn, med voksne eller med samfunnet i bred forstand. Læring i språklig sosialiseringstudier ses på som en gjensidig prosess. Det vil si at barn (og andre lærende individer) ikke bare er passive mottakere for læring, men snarere aktive aktører som selv er med på å skape de sosiale rammene for læring. Det vil også si at det ikke bare er barna som sosialiseres av foreldrene, men at foreldrerollen også formes av den sosiale konteksten foreldrene opptrer i, og av barna. Som aktive aktører er barn med på å påvirke sine omgivelser, samtidig som de også lærer om forventninger og eksisterende strukturer av foreldre for eksempel gjennom modellering. Pontecorvo, Fasulo og Sterponi (2001) viser hvordan dette kan utspille seg i familieinteraksjoner mellom foreldre og barn. I en studie av italienske familiers kommunikasjon rundt middagsbordet viser de hvordan foreldre instruerer og korrigerer barna når barna bryter sosiale normer. Gjennom slike interaksjoner lærer ikke barna bare hva som er rett og galt og moralske verdier, men også de språklige strategiene for å formidle slik normativitet. I studien viser de også hvordan barna kan bruke tillært kunnskap om språk og kommunikasjon for å stille foreldre til veggs og utfordre foreldrenes autoritet. På den måten former barna foreldrerollen ved å utfordre og vurdere foreldrenes verdier og regler.

Innenfor språklig sosialiseringsteori er samhandling og interaksjon viktige arenaer for å forstå hvordan ulike kulturer og fellesskap skapes, reproduseres og endres. Språklig sosialiseringstudier har blant annet belyst hvordan interaksjoner på mikronivå påvirkes av overordna sosio-politiske og sosiokulturelle prosesser. Et eksempel på det er språklig sosialiseringstudier av språkskifteprosesser. Slike studier har vist hvordan sosiopolitiske prosesser og språkideologier knyttet til minoritets- og majoritetsspråk kommer til uttrykk gjennom språkvalg og interaksjonsmønstre mellom barn, og mellom barn og foreldre (Baquedano-López & Kattan, 2007; Rindstedt & Aronsson, 2002).

*Flerspråklige repertoarer og familieelekter*

Mange kan sikkert kjenne seg i igjen i at man innad i familier har noen ord og uttrykk som er særegne for den enkelte familien. Slike uttrykk henspiller ofte på felles opplevelser eller minner og kan bli til gjentatte, intertekstuelle ytringer som fremkaller bestemte stemninger eller standpunkter i en gitt situasjon. Gordon (2009, s. 73) bruker begrepet «familylect», eller *familielekt*, for å beskrive hvordan familier skaper mening gjennom egne, unike språklige repertoarer. Ifølge Gordon (2009, s. 27–28) kan en familielekt, på samme måte som en dialekt, bestå av «distinct uses of linguistic features, such as lexical items, syntax, and pronunciation» som er delt av ei gruppe språkbrukere. Denne «lekten» eller repertoaret knyttes til den enkeltes familiekultur og spesifikke kontekster som er rammet inn av familielivet. Et viktig aspekt i Gordons forståelse av familielekt er at den er skapt gjennom intertekstualitet: «recurring patterns of talk, such as using reciprocal terms of endearment, ventriloquizing, and speaking in ‘voices’, like lexical items, can make up part of a familylect» (Gordon 2009, s. 74). Ved å analysere disse sidene av familiers måter å snakke på viser hun hvordan familie-medlemmer trekker veksler på tidligere språklige erfaringer for å (re)konstruere familiespesifikke kommunikasjonsrammer hvor bestemte språklige praksiser kan være en kilde til underholdning eller et uttrykk for emosjonell tilknytning. Gordon ser ikke spesifikt på flerspråklige familier, men konseptet «familielekt» er like fullt overførbart til familier som snakker flere enn ett språk. Dette gjør for eksempel Van Mensel (2018), som bygger ut Gordons konsept til det han kaller «multilingual familylect». En *flerspråklig* familielekt betegner ifølge Van Mensel (2018, s. 236) både flerspråklige språktrekk og (fler)språklige praksiser, for eksempel kodeveksling eller språkbruksmønstre. Suffikset «-lekt» har i en del sosiolingvistisk forskning blitt kritisert for å være strukturalistisk og homogenerende. Spesielt termer som «etnolekt» og «multietnolekt» har blitt kritisert for å være homogenerende og for å se på etnisitet og språklige varieteter nærmest som empiriske fakta med en naturlig forbindelse til hverandre (Jaspers, 2008, s. 87). Denne kritikken representerer et skifte fra variasjonslingvistisk orientert sosiolingvistik til retninger som i større grad undersøker språklige praksiser (se diskusjon i bl.a. Jonsson, Årman & Milani, 2019 og Svendsen, 2015). For å unngå den noe «fikserte» assosiasjonen som oppstår ved bruken av suffikset «-lekt», foreslår Hiratsuka og Pennycook (2019) termen

«transspråklig familierepertoar», som beskriver et sett av språklige ressurser familiemedlemmer kan ta i bruk for å organisere familielivet. Hiratsuka og Pennycook (2019) er opptatt av å nedtone strategiske tilnærminger til familieflerspråklighet, som framhever familien som språkbevaringsarena og foreldres tiltak for å oppdra balansert flerspråklige barn. De argumenterer for å se på flerspråklige familiers språkkompetanser som et transspråklig familierepertoar som har kommet til gjennom ulike familiemedlemmers kontakt med sosiale nettverk på ulike tidspunkt i livet. Et transspråklig familierepertoar er med andre ord et produkt av et flerspråklig familieliv. Samtidig blir det, når det tas i bruk til hverdagslige gjøremål og i familiens samlende praksiser, også en ressurs i flerspråklige familiers dagligliv for å organisere hverdagen og kan være ei forutsetning for et funksjonelt familieliv. Dette passer godt sammen med Gordons konstruktivistiske forståelse av familier og familiers språklige praksiser og utfyller Gordons forståelse av familieelektet ved at det viser hvordan også flerspråklighet i seg selv kan være med å skape og forme en bestemt familiekultur gjennom gjentakende sosiale praksiser.

Et slikt kontekststavhengig, flerspråklig repertoar i familien er nært beslekta med det Canagarajah (2018) kaller «translingual spatial repertoires». *Transspråklig* er i denne sammenhengen et begrep som vektlegger språklige praksiser mer enn kompetanse i enkelte navngitte, autonome språk. Ifølge Canagarajah (2018, s. 31) er språklige trekk og semiotiske ressurser ikke bare knyttet til bestemte enhetlige nasjonalspråk, men også spatio-temporale kontekster. Kontekst er i denne sammenhengen ikke bare et passivt domene for språkbruk (jf. f.eks. Fishman, 1965), men brer seg, ifølge Canagarajah, utover tid og sted og sosiale nettverk. I denne artikkelen bruker jeg disse begrepene for å undersøke hvordan norsk inkluderes som en del av et flerspråklig familierepertoar, og hvordan norsk brukes i felles familieaktiviteter. Jeg undersøker med andre ord både rollen til navngitte språk, som eksisterer som sosiokulturelle, ideologiske konstruksjoner i familien, og også mer flytende praksiser som *transspråking* og måten flerspråklige individer tillegger ulike språklige ressurser mening på.



## Deltakere, data og metoder

### *Deltakere*

Datagrunnlaget baserer seg, som nevnt innledningsvis, på interaksjonsdata samlet inn i én flerspråklig familie. Familien består av far, mor og deres fem felles barn. Familien flyttet til Norge fra et mellomamerikansk land omtrent tre år før datainnsamlinga startet. Mora kommer fra det landet i Mellom-Amerika de bodde i, og har spansk som morsmål<sup>1</sup>. Faren har en flerspråklig, transnasjonal bakgrunn og har bodd mange ulike plasser i løpet av livet. Han har ei mor fra Norge, og en far som kommer fra samme land i Mellom-Amerika som kona. Han vokste opp med mandarin og engelsk som førstespråk og foreldre som snakket tysk sammen. Barna i familien er født i Mellom-Amerika og Norge. De er også med i et religiøst fellesskap hvor norsk for det meste er fellespråket. De eldste barna går, eller har gått, på barne- og ungdomsskoler der undervisningsspråket for det meste er engelsk. I perioden da jeg samlet inn data (ca. 2016–2019<sup>2</sup>), gikk den eldste sønnen David siste året på yrkesfaglig utdanningsprogram i en norsk videregående skole og var lærling. Samuel, den nest eldste, gikk siste året på ungdomsskolen, og den siste gangen jeg snakket med Samuel, hadde han akkurat startet på videregående. Adrian og Erick gikk på barneskolen, henholdsvis mellomtrinnet og småskoletrinnet, og Sofia, den yngste, gikk i barnehage. De sju familiemedlemmene har ulike språklige preferanser, og i familiesamhandling snakker de både engelsk, spansk og norsk (se Tabell 1 under). Ingen av familiemedlemmene har altså norsk som (eneste) morsmål, men flere av familiemedlemmene bruker norsk i dagliglivet utenfor familien, og for Sofia kan det se ut til at norsk er ett av hennes førstespråk.

### *Data og databehandling*

Datamaterialet i denne studien er samlet inn i sammenheng med doktorgradsarbeidet mitt om språklige praksiser i flerspråklige familier, og hele datamaterialet består av intervjuer, språkportretter, nedskrevne observa-

<sup>1</sup> Morsmål forstås her som det første språket (-ene) deltakerne lærte hjemme av foreldrene, og det de selv forklarte var de første språkene de lærte. Landet i Mellom-Amerika er anonymisert.

<sup>2</sup> Jeg har bevisst valgt å ikke være helt presis om tidsspennet for å sikre deltakernes anonymitet.

sjoner og egenopptak (Johnsen, 2021). Denne studien baserer seg på data fra én av disse familiene. Familien ble rekruttert gjennom egne nettverk, og materialet ble samlet inn over en periode på cirka halvannet år. Jeg besøkte familien og var også en deltakende observatør hjemme hos dem. Etter hjemmebesøkene (som ofte ble kombinert med enten intervjuer eller å gi ut/hente inn opptaker) skrev jeg korte notater. Jeg intervjuet både foreldre og barn i familiene sammen og hver for seg. Familiene tok også selv opp familieinteraksjon, og det er primært utvalgte deler av disse opptakene som utgjør datagrunnlaget for denne artikkelen. Likevel formes analysene mine og diskusjonen av informasjonen jeg har fått, gjennom god kjennskap til datamaterialet som helhet. I analysen bruker jeg også deler av det øvrige materialet for å støtte opp under mine tolkninger.

Familien fikk utdelt en lydopptaker og fikk instruks om å gjøre opptak når de snakket sammen. Jeg gav ingen føringer for hva eller hvilke aktiviteter de skulle ta opp, men de fleste valgte å gjøre opptak under måltider. Som flere sosiologvister har vist, er det å møtes til et felles måltid et ritual mange familier har til felles (Aronsson & Gottzén, 2011; Blum-Kulka, 1997; Pontecorvo, Fasulo & Sterponi, 2001). Det å spise middag sammen er et eksempel på en tradisjon hvor både innhold (mat, deltakere, samtaletema o.l.) og organisering (varighet, tidspunkt, hvem som styrer ordet) kan variere mellom ulike samfunn, kulturer og familier. I familien jeg har undersøkt, var det å samles for et varmt måltid en sosial hendelse som samlet familiemedlemmene. Blum-Kulka (1997) kaller familiemiddager en kommunikativ hendelse som er styrt av familieinterne normer og regler. Selv om de er uformelle, har de likevel en gjenkjennbar struktur og organisatoriske prinsipper (se Blum-Kulka, 1997, s. 8–10). Blum-Kulka (1997, s. 9) trekker frem at «[d]inners, like ordinary conversation, allow members to engage in conversation for social enjoyment only, with no visible outcome; simultaneously, they may have crucial outcomes, especially with regard to socialization». Felles måltider kan altså fungere som en sosialiseringsarena for familier og er derfor en interessant sosial begivenhet for forskere som vil undersøke hvordan familier forhandler om sosiale rammer, språklige normer, identiteter og sosiale roller.

I og med at jeg gav ansvaret med å gjøre opptak til deltakerne selv, var jeg i de fleste tilfellene ikke selv fysisk til stede når opptakene foregikk. Det å ikke være fysisk til stede kan føre til at samhandlingen

mellom familiemedlemmene forløper mer som «normalt», altså at de ikke påvirkes av min tilstedeværelse. Helt fraværende var jeg imidlertid ikke: Det var flere eksempler på at familiemedlemmene henvendte seg til opptakeren som om den var en slags fysisk forlengelse av meg som forsker (for en utfyllende diskusjon av forskerrollen og relasjonen til deltakerne se Johnsen, 2020, s. 82–86). Det kan være vanskelig å forstå og fortolke konteksten riktig når man ikke er fysisk til stede for å se fysiske referanser, blick og gester. Jeg forsøkte å bøte på disse svakhetene ved å gjøre mange opptak, snakke med familien hver gang jeg hentet og leverte opptakeren, og stille spørsmål dersom det var noe jeg syntes var interessant i opptakene, men som jeg ikke helt forsto. De fikk også mulighet til å slette eller be meg om å slette opptak, eller deler av opptak, dersom de ønsket. Når det gjelder forskerrollen, er det også verd å nevne at familien visste at jeg hadde en personlig og faglig interesse for flerspråklighet. I tillegg snakker jeg spansk og har reist og oppholdt meg i Latin-Amerika, noe som kan ha hatt betydning for den tillitsrelasjonen vi skapte før og under datainnsamlinga.

Til sammen samlet familien inn omtrent 10 timer interaksjon. Disse segmenterte jeg først som samtaleenhet (jf. Levinson, 1983, s. 297) og deretter tildelte jeg hver enhet én av flere mulige språklige kategorier (se Tabell 1). Kategoriene engelsk, spansk og norsk er turer som kan karakteriseres som «enspråklige» ved at de består *kun* av språktrekk fra disse respektive, navngitte språkene<sup>3</sup>. Det er jeg som forsker som har navngitt kategoriene basert på praksisene jeg observerte og språkene deltakerne selv trakk fram under intervjuene. Kategorien *språking* betegner veksling mellom to eller flere navngitte språk i samme enhet, men ikke veksling *mellom* samtaleenhet, og gir altså ikke et helt korrekt bilde av hvordan flerspråklig *interaksjon* i familien foregikk. Det var for det meste ukomplisert å kategorisere samtaleenhet som enten *bare* spansk, engelsk eller norsk eller i kategorien for bruk av flere språk i samme ytring. I de tilfellene hvor det ikke var uproblematisk, på grunn av språklig tvetydighet, tekniske eller situasjonsavhengige faktorer (for eksempel lav lyd på opptaket), plasserte jeg ytringene i kategorien «usikker». Mange turer ble også kodet som «annet», en kategori som først og fremst består av språklige uttrykk det var vanskelig å assosiere med et navngitt

<sup>3</sup> Både her og i analysen kaller jeg for enkelthets skyld dette for «språk», selv om det jeg i praksis har talt, er språktrekk som man tradisjonelt assosierer med de ideologiske konstruksjonene vi kaller nasjonalspråk (som engelsk, spansk og norsk). Skillene mellom disse er arbitrære (se f.eks. Jørgensen, 2008).

språk, slik som bekreftende lyder («mm») eller latter. Det høye antallet i disse to kategoriene er altså delvis et uttrykk for forbeholdenhet fra min side, men også at jeg har valgt å kode latter og andre ikke-språklige uttrykk som en tur-enhet.

Kvantitative oversikter over språkvalg har noen svakheter og kan kritiseres for å forsterke et språksyn hvor språklige uttrykk reduseres til tellbare enheter. De sier for eksempel lite og ingenting om konteksten ulike språk brukes i, og lite eller ingenting om de sosiale og relasjonelle sidene ved språkvalg og språklige praksiser.

*Tabell 1: Oversikt over språkvalg*

Språk	Mor	Far	David	Samuel	Adrian	Erick	Sofia	Total
Engelsk	653	754	963	904	749	469	22	4514
Spansk	1125	317	438	82	59	23	19	2063
Norsk	61	89	27	26	58	15	228	504
Språking	112	24	78	27	16	9	27	293
Annet	87	76	112	75	25	28	39	442
Usikker	150	128	119	71	65	46	107	686
<b>Total</b>	2188	1388	1737	1185	972	590	442	8502

Når jeg likevel velger å inkludere tabellen, er det fordi jeg mener den gir et nyttig overblikk over datamaterialet. Fra tabellen kan vi for eksempel se hvem som snakker mest i datamaterialet, og at alle familiemedlemmene produserer ytringer med språktrekk fra både ett og flere enn ett språk samtidig eller i ulike samtaler. Den gir også et bilde av frekvenser: Totalt sett var flest ytringer på engelsk, etterfulgt av spansk og deretter norsk. Om vi ser på hver enkelt deltakers språkvalg, så er engelsk mest brukt av alle bortsett fra moren, som har en høyere andel av ytringer på spansk. Videre ser vi også at den yngste, Sofia, er den som kvantitativt har flest ytringer på norsk. Alle familiemedlemmene tar imidlertid i bruk norsk på ett eller flere av opp-takene. I prosessen med å kode datamaterialet ble jeg interessert i å se nærmere på hva som kjennetegnet situasjonene hvor familien brukte norsk. Utdragene jeg har valgt å analysere i denne artikkelen, er valgt ut fordi de viser et mangfold av situasjoner hvor deltakerne bruker norsk,

og fordi de gir et utdypende bilde av de sosiale (og sosialiserende) sidene ved familiens språkbruksmønstre.

Videre i artikkelen analyserer jeg ikke den kvantitative oversikten over språkvalg noe nærmere. Tabellen er ment som en bakgrunn som sier noe om hvilke språk som er i bruk i familien, og må ses i sammenheng med den kvalitative analysen av hvordan språktrekk brukes i språklige praksiser. For å si noe om hvordan mening skapes gjennom språkvalg, og hvordan språkvalg påvirker sosiale relasjoner i familien, har jeg derfor valgt ei interaksjonell, sosiolingvistisk tilnærming i analysen (Jaspers, 2011). Å kombinere datanære tur-for-tur-analyser av sosiale samhandlinger med intervjuer og etnografiske observasjoner kan bidra til økt forståelse av hvordan språkbrukere tillegger ulike språk betydning, og hvordan sosiale relasjoner skapes og utvikles gjennom språklige praksiser. I det følgende analyserer jeg sju utdrag fra datamaterialet, som er valgt ut fordi de representerer ulike situasjoner hvor norsk er i bruk av ulike familiemedlemmer.

## Norsk som en del av et flerspråklig familierepertoar

### *Enkelt deltakere som katalysatorer for bruk av norsk*

Oversikten i Tabell 1 viste at Sofia er den av familiemedlemmene som ytret flest ytringer på norsk i opptakene. Analysene av egenopptakene i familien viser at Sofia ofte også er deltaker i samtalene hvor det snakkes norsk av andre familiemedlemmer. I intervjuene jeg gjorde med familiemedlemmene, reflekterte moren over hvordan norsk får innpass i familien, og hvilken rolle den yngste dattera spilte for bruk av norsk hjemme:

### *Utdrag 1 (Intervju med Mor og Far)*

Mor: (...) Norwegian is becoming a big part because of the smallest one. Because she's going to barnehage so we all take down of her language knowledge you know to speak. But it is really funny to see her because it doesn't matter which language we talk to her, she understands and reacts to- and she has a mix. But we know that's a natural thing because it happens with two languages so I guess the same will go with three. She will use in a sentence three languages so it's kind of a funny.

*Norsk blir en stor del [av måten vi snakker på] på grunn av den minste. Fordi hun går i barnehage, så tar vi alle lærdom av hennes språklige kunnskap, du vet, for å snakke. Men det er veldig morsomt å se henne fordi det spiller ingen rolle hvilket språk vi snakker til henne på, hun forstår og reagerer på- og hun har en blanding, men vi vet at det er en naturlig ting, fordi det skjer med to språk så jeg tipper det samme skjer med tre. Hun bruker tre språk i ei setning, så det er litt morsomt.*

Det moren forteller, stemmer godt overens med bildet presentert i Tabell 1, altså at Sofia er den som snakker mest norsk, og at familiemedlemmene veksler mellom ulike språk i samhandling. I utdraget knytter moren Sofias bruk av norsk til det at hun går i en norskspråklig barnehage. Sofia tar med andre ord med seg språklige praksiser fra barnehagen hjem. Moren uttrykker en ubekymret holdning til Sofias flerspråklige praksis når hun beskriver blanding som «en naturlig ting» og som «litt morsomt». I motsetning til den dobbelt enspråklige ideologien som ofte presenteres i politisk mediediskurs om flerspråklige familier, representerer moren i denne familien et annet syn, hvor det å blande språk er naturlig. Moren antyder også at Sofia kan være en ressurs de andre i familien kan dra nytte av. Man kan se for seg at Sofia er med på å sosialisere foreldrene til å bruke norsk med henne (se også Tuominen, 1999), og at hun får en rolle som språklig ekspert. Familien nyter altså godt av Sofias språklige kompetanse, både som læring og underholdning. Samtidig som moren trekker fram Sofias språklige kompetanse i norsk som en mulig ressurs, viser hun også hvordan flerspråklighet er en sentral del av det hverdagslige familielivet, ved at hun understreker at Sofias språklige kompetanse ikke begrenser seg til norsk. Ved å vektlegge å fortelle om akkurat disse delene av familiens språklige praksiser kan man si at moren tillegger familien sin en flerspråklig identitet, hvor det å utnytte og benytte seg av et flerspråklig repertoar framstilles som en naturlig del av familiens hverdagsliv.

I egenopptakene var det mange eksempler på at familiemedlemmene veksler språk basert på hvem de snakker med. Eksemplet under er tatt fra et opptak hvor familien feirer Sofias bursdag, og hvor moren og den eldste sønnen David forsøker å få resten av familiemedlemmene til å sette seg ved bordet:<sup>4</sup>

<sup>4</sup> Oversikt over transkripsjonssymboler står i vedlegg.

*Utdrag 2*

- 1 David *daddy*: (stilisert og syngende, fra lys til mørkere stemmeleie)  
 2 Mor *bring the chair for daddy*  
 3 David kom å spise (stilisert og syngende)  
 4 Far *I'm coming* (fra et annet rom)  
 5 Mor Sofia kom å spise: (2.)  
 6 Mor [Ja, du hadde bursdag i dag  
 7 David [Sofia kom å spise (.) bursdagsjente du må komme å spise

I dette utdraget ser vi at David roper på faren på engelsk (linje 1) og norsk (linje 3), moren henvender seg til en av brødrene (usikkert hvem) på engelsk (linje 2), mens både David og moren roper på Sofia på norsk (linje 5 og 7).

I utdraget er det også verd å legge merke til den gjentatte engelske diminutive formen som brukes om faren: «daddy» (linje 1). I materialet som helhet er det formen «dad» som dominerer (selv om «daddy» også dukker opp med jevne mellomrom). Denne diminutive, leksikalske formen kan tenkes å være et uttrykk for nærhet og intimitet. Det samme kan sies om kallenavnet «bursdagsjente» i linje 6. I utdraget bruker David disse kallenavnene for å vennlig påkalle familiemedlemmene til middagsbordet. Det å påkalle familiemedlemmene kan igjen tolkes som et organisatorisk prinsipp for selve den sosiale hendelsen som det å samles til middag er (jf, Blum-Kulka, 1997).

Den diminutive formen «daddy» brukes sammen med den norske imperativfrasen «kom å spise»<sup>5</sup> og fremsies med en syngende, stilisert intonasjon. Dette intonasjonsmønsteret vil mange trolig forbinde med det å påkalle noen på en uformell måte, gjerne til barn, familie eller nære venner, og blir i internasjonal litteratur ofte kalt «vocative chant» eller «stylized intonation» (se Ladd, 1978)<sup>6</sup>. Disse intonasjonsmønstrene kan indeksere nærhet og uformalitet og kan også tolkes som et affektivt uttrykk, slik Ochs og Schieffelin (1989) beskriver affektive aspekter i språk. Affektivitet kan ifølge dem uttrykkes på alle språklige nivåer og er uttrykk som bekrefter positive, nære relasjoner mellom familiemedlemmer. Utdraget viser altså at familiemedlemmene trekker veksler

<sup>5</sup> Bruk av denne typen infinitiver (kalt preskriptiv infinitiv) kan også indeksere noe av det samme som diminutiver, fordi det er en form som brukes i barnerettet tale (se f.eks. Johannessen, 2016).

<sup>6</sup> Ladd (1978) har ei utfyllende oversikt over hva denne stiliserte intonasjonsstrukturen kan indeksere, for eksempel advarsler, vokativ, eller underholdning.

på en rekke ulike (fler)språklige og ikke-språklige ressurser for å samles i en felles, sosial aktivitet.

Ifølge Hiratsuka og Pennycook (2019) kan enkelte leksikalske enheter få en spesiell betydning for organiseringa av familielivet, og enkeltord kan inngå i språklige repertoarer som familiemedlemmene deler. Slike flerspråklige repertoarer muliggjør og er samtidig et resultat av familieinteraksjon. I akkurat denne interaksjonen ser vi hvordan trekk fra både engelsk og norsk tas i bruk for å samle familien til middag og for å understreke at det ikke er hvilken som helst dag, men Sofias bursdag. At det norske ordet for *bursdag* brukes i en interaksjon med Sofia, er heller ikke overraskende, når man tar i betraktning at norsk ser ut til å være Sofias foretrukne språkvalg. Slike akkommoderinger kan også muligvis tolkes som forsøk på å alliere seg med henne, men også som en strategi for å inkludere henne og nå gjennom med sine kommunikative hensikter.

I utdraget under, fra det samme opptaket, veksler familiemedlemmene mellom ulike språk i samhandlingen med Sofia. I turene før utdraget har Sofia prøvd å få oppmerksomheten til resten av familien, og moren gir henne ordet for å la henne si det hun hadde på hjertet:

### Utdrag 3

- 1 Mor **Sofia, que manda?**  
Sofia, hva vil du?
- 2 Sofia det her e bursdag
- 3 Mor **sí** (tr.: ja)
- 4 Far Ja
- 5 Mor **tu tuviste cumpleaños. [cuantos años cumpliste?**  
du hadde bursdag, hvor gammel ble du?
- 6 Sofia [mira- eh:
- 7 Mor e:h
- 8 Far hvor gammel er [du?
- 9 Samuel [Sofia, kor e huset ditt? e det kult?
- 10 Far hvor gammel er du Sofia?
- 11 Sofia Fire
- 12 Far FIRE år gammel
- 13 Sofia FIRE år,
- 14 (Samuel og Adrian snakker om noe annet parallelt. Disse turene er skjult fra transkripsjonen)



- 15 Sofia **uno dos tres cuatro cinco**  
én to tre fire fem
- 16 Mor **muy bien, tienes cuatro años**  
veldig bra, du er fire år
- 17 Far på norsk? é:n
- 18 Sofia é:n:
- 19 Far to:
- 20 Sofia to:
- 21 Far tre:
- 22 Sofia tre:
- 23 Far FIRE:
- 24 Sofia FIRE:

I dette eksemplet ser vi at moren tildeler Sofia ordet (linje 1) og henvender seg til Sofia på spansk (linje 5). Sofia svarer ikke moren med det samme, og både faren og broren Samuel henvender seg direkte til Sofia med spørsmål på norsk. Faren spør hvor gammel Sofia er på norsk (linje 8 og 10), og gjentar da altså det samme spørsmålet som moren stilte på spansk, men på norsk. I samtalen kan det tolkes som at faren oversetter morens ytring, kanskje for å øve seg selv i norsk, for å gjøre det enklere for Sofia å svare adekvat på spørsmålet eller for å stimulere Sofias metaspråklige og flerspråklige bevissthet. I egenopptakene er det flere eksempler på at andre familiemedlemmer veksler til norsk fra spansk eller engelsk når de snakker med Sofia. I og med at norsk ser ut til å være Sofias foretrukne språkvalg (jf. Tabell 1), kan en også se for seg at å veksle til norsk er en måte å organisere samtaler på innad i familien (Auer, 1995), altså at man gjennom språkvalg signaliserer hvem man snakker til i tidvis kaotiske interaksjoner med mange samtaledeltakere. Å skifte til norsk kan også tolkes som et strategisk valg for å nå gjennom til Sofia og legge til rette for at hun skal kunne svare og delta i samtalen på en adekvat måte. Samtidig kan det også hende at øvrige familiemedlemmers bruk av norsk med Sofia forsterker norsk som hennes foretrukne språkvalg. Utdraget illustrerer også at både foreldrene og Sofia tar i bruk helheten av sine språklige ressurser når de snakker sammen.

I utdraget svarer Sofia faren først på norsk, og teller deretter til fem på spansk (linje 15). Hun får et bekræftende, men samtidig korrigerende svar fra moren, som svarer på spansk at Sofia er fire år (linje 16). Faren utfordrer Sofia til å også telle på norsk og legger til rette for at hun kan

herme etter han (linje 17–24). Det å telle på begge språk er på den ene siden en form for uformell språklæring, samtidig som det er en slags metaspråklig lek med gjentakelser og oversettelser. Lignende uformelle språklæringsaktiviteter har blitt dokumentert både i klasserom (Cekaite & Aronsson, 2005) og som en uformell språklæringsstrategi foreldre tar i bruk for å støtte språklæring hjemme (Abreu Fernandes, 2019; Kheirkhah & Cekaite, 2015).

I disse to utdragene har vi sett eksempler på samtaler med Sofia hvor flere familiemedlemmer tar i bruk norsk når de henvender seg til henne, men at samtalene sjelden er strengt enspråklige. Jeg har vist hvordan dette understreker familiens flerspråklige repertoar, og også hvordan slike praksiser kan være eksempler på uformell språklæring.

### *Familieritualer*

Middagsmåltidet forbindes i mange vestlige samfunn med familie, nærhet og intimitet, og kan knyttes til forestillinger om kjernefamilie (Blum-Kulka, 1997; Ochs & Shohet, 2006; Tannen, Kendall & Gordon, 2007). I materialet er det flere eksempler på korte takknemlighetsritualer knyttet til denne sosiale aktiviteten, for eksempel det å be bordbønn eller det å takke for maten:

#### *Utdrag 4*

- 1 Adrian   takk for maten
- 2 Mor       vær så god  
(samtaleturer mellom andre familiemedlemmer er utelatt)
- 4 Mor       Adrian
- 5 Adrian   *Yeah*
- 6 Mor       **qué pensás so far de lo que le pasó a papá?**  
hva synes du så langt om det som har skjedd med pappa?
- 7 Adrian   *why da- why did you go skiing dad?*

I datamaterialet framstår det som både foreldrene og barna uttrykker takknemlighet for maten på denne måten. Denne takknemlighetsyttringa uttrykkes utelukkende på norsk, men gjerne som et isolert fragment, omringet av andre språklige ressurser som ikke er norske, slik vi ser i eksemplet over. I en skandinavisk kontekst er det å takke for maten forbundet med høflighet og respekt og er en kulturell verdi mange skandinaviske foreldre setter høyt (Fretheim, 2018; Olsen, 2014). Det

språklige uttrykket henger på den måten tett sammen med den spesifikke kulturelle tradisjonen. Om dette er en tradisjon familien er vant med fra tidligere (faren har som nevnt ei norsk mor), eller om det har kommet til seinere, er vanskelig å si. Uansett er utdraget et godt eksempel på hvordan ulike språk kan knyttes til ulike funksjoner i familielivet. Som utdraget viser, veksler både moren og Adrian til andre språk når de snakker videre med hverandre.

Ifølge Gordon (2009) kan rutinemessige måter å snakke på fungere som en måte å binde familiemedlemmer sammen på. «Takk for maten» er uttrykt i seks av de 31 opptakene av ulike familiemedlemmer. Det framstår som et element familiemedlemmene gjenkjenner som en norm knyttet til måltidssituasjonen, om enn ikke obligatorisk. Gjennom slike felles sosiale aktiviteter og ritualer skaper familien en arena for å bruke norsk, og norskspråklige ritualer blir en integrert del av det flerspråklige familielivet. Dette ritualet ser med andre ord ut til å kunne knyttes til familiens flerspråklige repertoar.

Et annet eksempel på et ritual som foregår på norsk, ser vi under, hvor hele familien i kor ber en felles bønn på norsk.

#### *Utdrag 5*

- 1 Alle: Amen. Herre velsigne oss og disse dine gaver som vi mottar av
- 2 din godhet. Ved Kristus, vår herre Amen.
- 3 David [*you guys*]
- 4 Adrian [*can I have a bread please*]
- 5 David [*Erick only brought a fork for himself that's so-*]

I dette utdraget ser vi hvordan hele familien sammen resiterer en bønn. I likhet med eksemplet over ser vi også her at uttrykket på norsk framføres mer eller mindre formularisk, i nær sammenheng med mer spontan bruk av andre språk (engelsk, fra linje 3-5). Ritualer som det vi så i eksemplet over, har mye til felles med det Bauman (1975) betegner som «performans» (*performance*). I Baumans folkloristiske forståelse av performans legger han vekt på at det er mer eller mindre konvensjonelle, estetiske verbale uttrykk rettet mot et publikum: «a mode of spoken verbal communication consists in the assumption of responsibility to an audience for a display of communicative competence» (Bauman, 1975, s. 293). I familiesammenheng kan slike ritualer også fungere som en bekreftelse av delte verdier og kan på den måten også

binde familiemedlemmene sammen sosialt og emosjonelt ved at fellesskapet mellom dem understrekes. Det at bønner utføres på norsk, kan også henge sammen med at de er en del av et religiøst miljø hvor norsk er det mest brukte kommunikasjonspråket. Det at norsk brukes for å gjøre hverdagslige ritualer sammen (jf. utdrag 4 og 5), illustrerer likevel også at norsk er en integrert del av familiens hverdagslige aktiviteter og sosiale familieaktiviteter, og at det er en del av familiens delte språklige repertoar, eller «familielekt».

### *Lekenhet og uformell læring*

I de neste eksemplene skal jeg vise hvordan familiemedlemmene bruker hverandre som språklige støttespillere, og også hvordan språkkompetanser brukes for å forhandle om sosiale posisjoner i familien. I eksemplet under har familien snakket om å bruke en hane som vekkerklokke. Dette blir en mulighet for en metaspråklig, komparativ samtale og for spontan språklæring:

#### *Utdrag 6*

- 1 Far *how do you say rooster in Norwegian?*
- 2 Mor hane
- 3 Far ka?
- 4 Mor hane
- 5 Far hane, [*oh that's very different* (.) **gallo**, ha:ne, rooster
- 6 David [høne
- 7 Mor [hanne
- 8 Far hanne
- 9 Samuel **quieres [hane?**
- 10 Far [hanne
- 11 Samuel *what what what?*
- 12 David høne e:h ah **es gallina**=
- 13 Mor =**es gallina** høne **es gallina** hanne is eh hane
- 14 Samuel høn (..) HØN din lille høn (stilisert stemme)

I dette utdraget er det faren som, i form av en eksplisitt forespørsel, spør hvordan man sier *hane* på norsk (linje 1). Moren svarer han (linje 2), og målordet blir gjentatt flere ganger av moren og faren (linje 7, 8, 10 og 13). Faren konkluderer med at det er annerledes, og sammenligner ordet deretter med ordene for hane på engelsk og spansk (linje 5). Dette er et eksempel på hvordan uformelle språklæringssituasjoner oppstår spontant

i familieinteraksjon. Ved å spørre hvordan man sier noe på norsk, posisjonerer faren seg som innlærer og inviterer også til en metaspråklig samtale. David trekker også fram det nært beslektede ordet «høne», og moren aksentuerer vokalene som skiller de to ordene fra hverandre (linje 12 og 13). Samuel «leker» også med ordet og kaller med stilisert stemme noen (uklart hvem) for «din lille høn» (linje 14).

Ved noen anledninger posisjonerer barna foreldrene som innlærere av norsk og seg selv som språklige eksperter, og det ser vi et subtilt eksempel på i utdraget under:

#### *Utdrag 7*

- 1 Adrian it doesn't look dry it looks-
- 2 Mor according to Samuel it wouldn't be that good
- 3 Samuel what wouldn't [be that good?
- 4 Mor [but I won't give him any
- 5 Samuel what wouldn't be that good? Mom?
- 6 Mor kakebunner
- 7 Samuel kakebønner (2.1)
- 8 Samuel cakebeans?

I dette siste eksemplet ser vi at sønnen Samuel svært subtilt gjør narr av morens uttale av et norsk ord. Moren bruker det norske ordet «kakebunner», men uttaler /u/ med tungen noe lav, som gjør at lyden minner om /ø/, og ordet endrer dermed betydning. Samuel gjentar feilen til moren, noe mer aksentuert, men får ikke respons. Han gjentar da det feilaktige ordet i en oversatt versjon til det engelske «cakebeans», trolig for å ytterligere forsterke uttalefeilen. I materialet var det flere eksempler på at moren var «offer» for denne typen forulemping (se også Johnsen, 2020). Det å korrigere andres språkbruk kan være en strategi for å posisjonere seg sosialt overfor andre familiemedlemmer og kan også rokke ved oppfatninger om autoritet og status mellom familiemedlemmer (jf. Ag, 2016). Det å ha makt over de språklige korrekte uttrykksformene kan midlertidig gi barna i familien autoritetsposisjoner og snu om på andre sosiale hierarkier (f.eks. aldershierarkier, jf. Aronsson & Gottzén, 2011), og gjør at familiemedlemmer kan forhandle om hvem som har tilgang til ulike språklige ressurser. Likevel vitner også slike irttesettelser og språklæringssekvenser som vi har sett i de to siste eksemplene, om høy grad av metaspråklig bevissthet i familien. Denne observasjonen

stemmer også med det Blum-Kulka (1997) finner i sin studie av middagssamtaler i israelske, US-amerikanske og israelsk-US-amerikanske familier. Familiene i hennes materiale som enten var flerspråklige eller som bodde i flerspråklige samfunn, diskuterte oftere metaspråklige tema eller utviste metaspråklig bevissthet gjennom sosial samhandling.

## Diskusjon og konklusjon

Analysene i denne artikkelen viser hvordan en flerspråklig familie hvor de aller fleste ikke har norsk som førstespråk, likevel innlemmer og integrerer norsk som en del av sitt flerspråklige familierepertoar i familieinteraksjon og som en del av sine hverdagslige gjøremål. På den måten utvider artikkelen det norske sosiokulturelle andrespråksfeltet ved å vise hvordan uformell språklæring og språklig samhandling foregår i familien. Familie som arena for språklæring er et forskningsfelt også er under vekst i internasjonal andrespråks- og flerspråklighetsforskning (se også Johnsen, 2021; Lanza & Lomeu Gomes, 2020).

Ved å se nærmere på samhandlingene bak den kvantifiserte oversikten over språkvalg viser artikkelen også hvordan sosiokulturelle, interaksjonelle tilnærminger kan bidra i andrespråksforskningen. Innledningsvis presenterte jeg ei kvantitativ oversikt over alle familiemedlemmenes språkvalg, som viste at enkelte familiemedlemmer bruker mer norsk enn andre. Selv om slike oversikter gir nyttige overblikk, gir de begrenset informasjon om hvordan ulike språk brukes og tillegges betydning i sosial samhandling. Ifølge den kvantitative oversikten er Sofia den i familien som kvantitativt har flest ytringer på norsk. Oversikten sier likevel ikke noe om hva som foregår i de sosiale samhandlingene, eller hvordan Sofias språklige preferanser påvirker andre. I analysen så jeg blant annet på samtaler hvor Sofia er en av samtalepartene, og jeg viser at hun kan sies å fungere som en «katalysator» for bruk av norsk hos andre familiemedlemmer. Det å bruke norsk kan altså ha en inkluderende funksjon, som bidrar til at alle familiemedlemmene blir hørt og kommer til orde. Både søsknene og foreldrene bruker norsk med Sofia, og foreldrene hevder også at de drar nytte av Sofias språklige kunnskaper i norsk. I lys av språklig sosialiseringsteori kan man se for seg at Sofia sosialiserer foreldrene til å bruke norsk: Foreldrene posisjonerer også seg selv som innlærere og barna deres som

språklige eksperter. Slik snus tradisjonelle sosiale hierarkier i familien på hodet (jf. Aronsson & Gottzén, 2011). Det skaper også rom for uformelle lærings situasjoner.

Som Lexander (2020) også finner i sin studie av norsk som (digitalt) samhandlingsspråk i familier med senegalesisk bakgrunn, kan man trekke linjer mellom familiers sosiale samhandlingsmønstre på norsk og rådende språklige ideologier i Norge. Også i den familien jeg har undersøkt, ser det ut til at den hegemoniske ideologien om at norsk er det samfunnsbærende språket i Norge (Språklova, 2020), gjør seg gjeldende, til tross for at de fire eldste barna i denne familien har gått på en skole hvor norsk ikke er det eneste undervisningsspråket. I likhet med det Lexander (2020) finner i norsk-senegalesiske familier i Norge, posisjoneres også norsk i denne familien som et innlærerspråk. Som Lexander (2020) også påpeker, kan det at norsk posisjoneres som et innlærerspråk, gi en felles språklig identitet i familien som er med på å forsterke følelsen av et familiefelleskap, ved at det å lære norsk er noe de har til felles.

Men norsk kommer langt fra opp bare i språklærings situasjoner eller metaspråklige samtaler. I likhet med det Ag (2016) finner for dansk, viser også denne studien at majoritetsspråket norsk er et språk med flere ulike funksjoner. Analysene i denne artikkelen antyder at norsk er én av flere språklige ressurser som skaper bestemte interaksjonelle rammer i familien. Vi så for eksempel hvordan norsk brukes som et høflighetsritual og for det å be bordbønn (utdrag 4 og 5). Disse eksemplene viser at familien tar i bruk et transspråklig familierepertoar for å organisere familielivet (Hiratsuka & Pennycook, 2019). Begge disse sosiale aktivitetene kan sies å gjenspeile «recurring patterns of talk» (jf. Gordon, 2009, s. 74) hvor familiemedlemmene forsterker bestemte familieverdier, og hvor de (re)produserer og bekrefter en familiekultur. I dataene jeg analyserte, så vi at familien velger å bruke norsk for enkelte sosiale samhandlinger som konstituerer dem som familie. Språkvalg opptrer da gjerne i sammenheng med enkelte sosiale aktiviteter eller sammen med andre språklige eller ikke-språklige signaler som uttrykker nærhet og intimitet. Det å bekrefte sosiale relasjoner gjennom språklige uttrykk er en sentral del av det å skape og opprettholde sosiale fellesskap. Norsk inngår som en del av familiens flerspråklige repertoar, og i interaksjonene jeg har analysert, bruker familien norsk både under implisitte

språklæringssekvenser og i mindre målretta språklige aktiviteter, i hverdagslige ritualer som konstituerer familielivet.

Gjennom analysene har jeg vist at familien er en arena hvor både barn og foreldre øver på og utvikler norskkunnskaper, og at norsk har en naturlig plass i den hverdagslige kommunikasjonen. Dette er et bilde som står i kontrast til de politiske diskursene om flerspråklige familier som jeg presenterte innledningsvis, hvor «minoritetsspråklige familier» (i beste fall) framstilles som dobbelt enspråklige. Funnene i denne studien utfordrer både de antakelsene og de språklige ideologiene som ligger til grunn for slike antakelser, ved å vise at flerspråklighet i én familie også inkluderer norsk, og ved å vise hvordan språk brukes som en ressurs i sosial samhandling.

Interaksjonelle analyser kan bidra med nyanserte innsikter i familiers sosiale praksiser og en forståelse av hvordan sosiale relasjoner skapes og vedlikeholdes gjennom språk. I artikkelen har jeg for eksempel vist hvordan familiemedlemmene forhandler om sosiale posisjoner, uttrykker nærhet, og hvordan de utfører felles ritualer og uformelle språkleker og språklæringssekvenser. Alle disse forhandlingene og aktivitetene er med på å konstruere familien som en sosial arena. Utdragene viser altså at flerspråklige familier, som familier generelt, rommer et mangfold av språklige praksiser som konstituerer dem som familie (Gordon, 2009; Tannen, 2007; Tannen et al., 2007). Måten norsk innlemmes på, antyder at familien tar i bruk de språklige ressursene som er nødvendige for å få familielivet til å fungere. I likhet med Hiratsuka og Pennycook (2019, s. 761) viser analysene at et transspråklig familierepertoar er «– diverse, flexible and temporarily sustained – as different influences (daycare, school, work and friends) contribute to its temporary role as a unifying shared family style». Dette mangfoldet av aktiviteter kan bestå av for eksempel eksplisitte metaspråklige refleksjoner og spørsmål, gjentatte ritualer eller performanser til enkelte formularer eller uttrykk på bestemte språk, som henspiller på bestemte delte erfaringer, opplevelser eller aktiviteter som er spesifikke for akkurat denne familien. Selv om en dybdestudie av én familie naturligvis ikke kan si noe om hvordan språk brukes i alle flerspråklige familier, kan disse funnene invitere til videre analyser og studier av uformell språklæring i flerspråklige familier og av hvordan familier bruker et mangfold av språk i dagliglivet innenfor rammene av familien.



## Transkripsjonssymboler

Romansk skrift	Ytringer på norsk
<i>Kursivert skrift</i>	Ytringer på engelsk
<b>Fet skrift</b>	Ytringer på spansk
(1.)	Lengre, målt pause (over 1 sekund)
(.)	Kort pause
-	Avbrutt tale
[	Begynnelse for overlappende tale
:	Forlengelse av lyd
MAJUSKLER	Høyere volum enn omkringende ytringer
<u>understreket</u>	Emfatisk trykk
(ord)	Forskerkommentarer
=	Raskt skiftende turer
?	Spørrende intonasjon
,	Fortsettelsesintonasjon

## Litteratur

- Abreu Fernandes, O. (2019). Language workout in bilingual mother-child interaction: A case study of heritage language practices in Russian-Swedish family talk. *Journal of Pragmatics*, 140, 88–99. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2018.11.021>
- Ag, A. (2016). Rights and wrongs – authority in family interactions. I L. M. Madsen, M. S. Karrebæk & J. S. Møller (Red.), *Everyday Language. Collaborative research on the language use of children and youth* (s. 95–120). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Ag, A. & Jørgensen, J. N. (2013). Ideologies, norms, and practices in youth poly-languaging. *International Journal of Bilingualism*, 17(4), 525–539. <https://doi.org/10.1177/1367006912457275>
- Aronsson, K. & Gottzén, L. (2011). Generational positions at a family dinner: Food morality and social order. *Language in Society*, 40(4), 405–426. <https://doi.org/10.1017/S0047404511000455>
- Auer, P. (1995). The pragmatics of code-switching: A sequential approach. I L. Milroy & P. Muysken (Red.), *One Speaker, Two Languages: Cross-Disciplinary Perspectives on Code-Switching* (s. 115–135). Cambridge: Cambridge University Press.

- Baquedano-López, P. & Kattan, S. (2007). Growing up in a multilingual community: Insights from language socialization. I P. Auer & Li Wei (Red.), *Handbook of Multilingualism and Multilingual Communication* (s. 69–100). Berlin, New York: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110198553.1.69>
- Bauman, R. (1975). Verbal Art as Performance. *American Anthropologist*, 77(2), 290–311. <https://doi.org/10.1525/aa.1975.77.2.02a00030>
- Blum-Kulka, S. (1997). *Dinner Talk: Cultural Patterns of Sociability and Socialization in Family*. New York, London: Routledge.
- Bøhler, J. (2019, 23. mai). Det handler om mer enn hudfarge. *Dagbladet*. <https://www.dagbladet.no/kultur/det-handler-om-mer-enn-hudfarge/71105213>
- Canagarajah, S. (2018). Translingual Practice as Spatial Repertoires: Expanding the Paradigm beyond Structuralist Orientations. *Applied Linguistics*, 39(1), 31–54. <https://doi.org/10.1093/applin/amx041>
- Canagarajah, S. (2019). Changing orientations to heritage language: The practice-based ideology of Sri Lankan Tamil diaspora families. *International Journal of the Sociology of Language*, 2019(255), 9–44. doi: 10.1515/ijsl-2018-2002
- Cekaite, A. & Aronsson, K. (2005). Language Play, a Collaborative Resource in Children's L2 learning. *Applied Linguistics*, 26(2), 169–191. <https://doi.org/10.1093/applin/amh042>
- Curdt-Christiansen, X. L. (2016). Conflicting language ideologies and contradictory language practices in Singaporean multilingual families. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 37(7), 1–16. <https://doi.org/10.1080/01434632.2015.1127926>
- Dorich, K. J. (2017). *Språklig aktørskap hos barn i en norsk-ecuadoriansk transnasjonal familie* [Masteroppgave]. Universitetet i Oslo. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/57762>
- Fishman, J. A. (1965). Who Speaks What Language to Whom and When? *La Linguistique*, 1(2), 67–88.
- Fretheim, T. (2018). Politeness in Norway: How Can You Be Polite and Sincere? I L. Hickey & M. Stewart (Red.), *Politeness in Europe* (s. 145–158). Bristol, Blue Ridge Summit: Multilingual Matters.
- Golden, A., Kulbrandstad, L. I. & Tenfjord, K. (2007). Norsk andrespråksforskning – utviklingslinjer fra 1980 til 2005. *Nordand: Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*. 2(1), 5–41.

- Gordon, C. (2009). *Making meanings, creating family: Intertextuality and framing in family interactions*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Higgins, C. (2019). The dynamics of Hawaiian speakerhood in the family. *International Journal of the Sociology of Language*, 2019(255), 45–72. <https://www.degruyter.com/view/j/ijsl.2019.2019.issue-255/ijsl-2018-2003/ijsl-2018-2003.xml>
- Hiratsuka, A. & Pennycook, A. (2019). Translingual family repertoires: ‘no, Morci is itaiitai panzita, amor’. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 41(9), 1–15. <https://doi.org/10.1080/01434632.2019.1645145>
- Jaspers, J. (2008). Problematizing ethnolects: Naming linguistic practices in an Antwerp secondary school. *International Journal of Bilingualism*, 12(1–2), 85–103. <https://doi.org/10.1177/13670069080120010601>
- Jaspers, J. (2011). Interactional sociolinguistics and discourse analysis. I J. P. Gee & M. Handford (Red.), *The Routledge Handbook of Discourse Analysis* (s. 161–172). London, UK: Taylor & Francis Group.
- Johnsen, R. V. (2020). Teasing and policing in a multilingual family – Negotiating and subverting norms and social hierarchies. *Journal of Pragmatics*, 158, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.12.012>
- Johnsen, R. V. (2021). *Flerspråklig ungdom og familien: Språklige praksiser, aktørskap og identiteter* [Doktorgradsavhandling]. UiT Norges arktiske universitet.
- Jonsson, R., Årman, H. & Milani, T. (2019). Youth language. I K. Tusting (Red.), *The Routledge Handbook of Linguistic Ethnography* (s. 259–272). London: Routledge.
- Johannessen, J. B. (2016). Prescriptive infinitives in the modern North Germanic languages: An ancient phenomenon in child-directed speech. *Nordic Journal of Linguistics*, 39(3), 231–276. <https://doi.org/10.1017/S0332586516000196>
- Jørgensen, J. N. (2008). Polylingual Languageing Around and Among Children and Adolescents. *International Journal of Multilingualism*, 5(3), 161–176. <https://doi.org/10.1080/14790710802387562>
- Kheirkhah, M. & Cekaite, A. (2015). Language Maintenance in a Multilingual Family: Informal Heritage Language Lessons in Parent-

- Child Interactions. *Multilingua*, 34(3), 319–346. <https://doi.org/10.1515/multi-2014-1020>
- Ladd, D. R. (1978). Stylized intonation. *Language*, 54(3), 517–540. <https://doi.org/10.1353/lan.1978.0056>
- Lanza, E. (1997). *Language mixing in infant bilingualism: A sociolinguistic perspective*. Oxford: Clarendon Press.
- Lanza, E. (2021). The family as a space: Multilingual repertoires, language practices and lived experiences. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 42(8), 763–771. <https://doi.org/10.1080/01434632.2021.1979015>
- Lanza, E. & Lomeu Gomes, R. (2020). Family language policy: Foundations, theoretical perspectives and critical approaches. I C. S. Andrea & A. E. Susana (Red.), *Handbook of Home Language Maintenance and Development: Social and Affective Factors* (s. 153–173). Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9781501510175>
- Levinson, S. C. (1983). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lexander, K. V. (2020). Norsk som digitalt samhandlingspråk i fire familier med innvandrerbakgrunn – identitet og investering. *Nordand*, 15(1), 4–21. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-3381-2020-01-01>
- Lomeu Gomes, R. (2020). Talking multilingual families into being: Language practices and ideologies of a Brazilian-Norwegian family in Norway. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/01434632.2020.1788037>
- Obojska, M. A. (2019a). «Ikke snakke norsk?» – Transnational adolescents and negotiations of family language policy explored through family interview. *Multilingua*, 38(6), 653–674. <https://doi.org/10.1515/multi-2018-0058>
- Obojska, M. A. (2019b). *Stance in offline and online metalinguistic talk among Polish adolescents in Norway* [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Oslo.
- Obojska, M. A. & Purkarthofer, J. (2018). «And all of a sudden, it became my rescue»: language and agency in transnational families in Norway. *International Journal of Multilingualism*, 15(3), 249–261. <https://doi.org/10.1080/14790718.2018.1477103>

- Ochs, E. & Schieffelin, B. (1989). Language has a heart. *Text – Interdisciplinary Journal for the Study of Discourse*, 9(1), 7–26. <https://doi.org/10.1515/text.1.1989.9.1.7>
- Ochs, E. & Shohet, M. (2006). The cultural structuring of mealtime socialization. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2006(111), 35–49. <https://doi.org/10.1002/cd.154>
- Olsen, B. (2014). Kunnskap og symbolsk dominans: En studie av kampen om barnehagen. *Paideia*, (7), 6–14. <https://tidsskrift.dk/Paideia/article/view/128101>
- Opsahl, T. & Aarsæther, F. (2015). Interaksjonelle tilnæringer i andrespråksforskninga. *NOA: norsk som andrespråk*, 30(1–2), 121–150. <http://ojs.novus.no/index.php/NOA/article/view/1186>
- Pontecorvo, C., Fasulo, A. & Sterponi, L. (2001). Mutual Apprentices: The Making of Parenthood and Childhood in Family Dinner Conversations. *Human Development*, 44(6), 340–361. <https://doi.org/10.1159/000046155>
- Purkarthofer, J. & Steien, G. B. (2019). «Prétendre comme si on connaît pas une autre langue que le swahili»: Multilingual parents in Norway on change and continuity in their family language policies. *International Journal of the Sociology of Language*, 2019(255), 109–131. <https://doi.org/doi:10.1515/ijsl-2018-2005>
- Rindstedt, C. & Aronsson, K. (2002). Growing up monolingual in a bilingual community: The Quichua revitalization paradox. *Language in Society*, 31(5), 721–742. <https://doi.org/10.1017/S0047404502315033>
- Sarmadawy, H. & og Lien, M. (2017, 6. september). Frp vil stoppe barnetrygden til barn som ikke består språkstet. *VG*. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/52OEm/frp-vil-stoppe-barnetrygden-til-barn-som-ikke-bestaar-spraakstet>
- Schieffelin, B. B. & Ochs, E. (1986). Language Socialization. *Annual Review of Anthropology*, 15, 163–191. <https://doi.org/10.1146/annurev.an.15.100186.001115>
- Schuff, H. (2006). Å være barn blant flere språk: En kasusstudie av et flerspråklig barn i skiftende språklige kontekster. *NOA: norsk som andrespråk*, 22(2), 41–76.
- Sickinghe, A.-V. (2005). *Getting across: a trilingual five-year-old's language socialisation through repair* [Hovedoppgave]. Universitetet i Oslo. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/26374>

- Språklova. (2020). Lov om språk (LOV-2021-05-21-42). <https://lov-data.no/dokument/NL/lov/2021-05-21-42>
- Svendsen, B. A. (2015). Language, Youth and Identity in the 21st Century: Content and Continuations. I J. Nortier & B. A. Svendsen (Red.), *Language, Youth and Identity in the 21st Century: Linguistic Practices across Urban Spaces* (s. 3–23), Cambridge: Cambridge University Press.
- Svendsen, B. A. (2018). Sosiokulturell andrespråkslingvistikk. I A.-K. H. Gujord & G. T. Randen (Red.), *Norsk som andrespråk: Perspektiver på læring og utvikling* (s. 76–106). Oslo: Cappelen Damm.
- Svendsen, B. A., Ryen, E. & Ims, I. I. (2020). Flerspråklighet i skolen: Forskningsstatus og data fra «Ta tempen på språket!» og «Rom for språk?». I L. A. Kulbrandstad & G. B. Steien (Red.), *Språkreiser - festskrift til Anne Golden på 70-årsdagen* (s. 259–285). Oslo: Novus forlag.
- Tannen, D. (2007). Power Maneuvers and Connection Maneuvers in Family Interaction. I D. Tannen, S. Kendall & C. Gordon (Red.), *Family Talk – Discourse and Identity in four American families* (s. 27–48). Oxford, New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195313895.001.0001>
- Tannen, D., Kendall, S. & Gordon, C. (2007). *Family Talk: Discourse and Identity in Four American Families*. New York: Oxford University Press.
- Tulviste, T., Mizera, L., De Geer, B. & Tryggvason, M.-T. (2002). Regulatory Comments as Tools of Family Socialization: A Comparison of Estonian, Swedish and Finnish Mealtime Interaction. *Language in Society*, 31(5), 655–678. [https://doi.org/10.2307\\_4169220](https://doi.org/10.2307_4169220)
- Tuominen, A. (1999). Who decides the home language? A look at multilingual families. *International Journal of the Sociology of Language*, 140(1), 59–76.
- Van Mensel, L. (2018). ‘Quiere koffie?’ The multilingual familylect of transcultural families. *International Journal of Multilingualism*, 15(3), 233–248. <https://doi.org/10.1080/14790718.2018.1477096>

**Abstract**

This article makes use of methods from interactional sociolinguistics to study how one trilingual family incorporates Norwegian in their multilingual repertoire and how Norwegian is used as a resource to construct the family as a social space. The data is gathered as part of a bigger project about adolescents in multilingual families and this article analyzes self-recordings (ca. 10 hours) recorded in a trilingual family. The family in focus consists of two parents and five children (3 to 18 years) who have moved to a Northern-Norwegian city from a country in Central America and speak English, Spanish and Norwegian. Through close, turn-by-turn analyses of family interactions, I look at how the family uses (multilingual) resources, particularly features from Norwegian, to negotiate social positions and to construct the family as a social arena. The analyses show that the children often become positioned as Norwegian experts by the parents and that the parents position themselves as learners. They also show that certain family members and particular family rituals seem to function as “catalysts” for the use of Norwegian. Thus, the article demonstrates how this multilingual family makes use of the totality of their linguistic repertoire in their everyday life activities, such as mealtime interactions.

*Keywords: Multilingual families, language socialization, interactional sociolinguistics*